

Анотація

Біла-Тигнова Л. Р. Ставлення та розвиток наукової думки щодо службової кар'єри в Російській імперії наприкінці XVIII — на початку XX ст. — Стаття.

У статті розглядається проблема ставлення та розвитку наукової думки видатних вчених-правознавців Російської імперії щодо державної служби та її правових інститутів і, насамперед, службової кар'єри. Виділено два етапи зазначеного періоду: 1) наукові дослідження інституту державної служби та його чинників у рамках державного права; 2) наукові дослідження інституту державної служби та його чинників у рамках адміністративного права.

Ключові слова: службова кар'єра, державна посада, чиновник, службовець, публічно-правові зв'язки, поліцейське право.

Summary

Bila-Tynova L. R. Development of Scientific Ideas on Public Career in Russian Empire from XVIII to XX centuries. — Article.

In the article the problem of becoming and development of scientific ideas of prominent scientists-legists of the Russian Empire is examined in relation to government service and its legal institutes and, above all things, public career. Two stages of the noted period are selected: 1) scientific researches of institute of government service and its factors are within the framework of state law; 2) scientific researches of institute of government service and its factors are within the framework of administrative law.

Keywords: public career, public place, official, public-legal relations, police law.

УДК 347.98:347.918

О. П. Подцерковний, В. Т. Пироговський

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ВИКЛЮЧНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ ГОСПОДАРСЬКИХ СУДІВ

Обговорюючи питання вдосконалення господарського процесуального законодавства, що гостро стоїть на часі, необхідно визначитися із перспективами закріплення в ГПК України додаткових категорій спорів, що становлять виняткову компетенцію господарських судів. Адже вдосконалення системи судустрою може відбуватися не лише шляхом введення нових ланок судів, а шляхом віднесення тих чи інших справ до виключної компетенції окремих судових органів та утворенням у цих органах відповідних колегій, що спеціалізуватимуться на їх розгляді.

На жаль, у вітчизняній господарсько-процесуальній та цивільно-процесуальній літературі питанням виключної компетенції судів присвячено небагато матеріалу. Окремі висновки щодо цих питань зроблені в межах досліджень С. В. Васильєва, С. М. Пелевіна, І. В. Полянчукова, Д. М. Притики, П. М. Тимченка, М. Й. Стефана, Ю. С. Червоного, Г. С. Волосатого, М. І. Черленяка та деяких інших. Підхід до складу виключної компетенції судових органів зазвичай протистоїть обґрунтуванню категорії судової підвідомчості у порівнянні з предметом відання інших юрисдикційних органів та не виходить на рівень розмежування компетенції між судовими органами. Але саме останнє є сьогодні особ-

ливо актуальним, враховуючи незавершеність так званої «малої» судової реформи та поточної правової дискусії щодо розмежування підвідомчості справ. Спробуємо визначити проблеми у цій сфері та запропонувати можливі шляхи їх вирішення.

С. М. Коссак визначає поняття виключної підвідомчості справ стосовно спорів, що виникають з трудових правовідносин так: «Суть виключної підвідомчості трудових справ визначається у тому, що ст. 232 КЗпП відносить вирішення певних трудових спорів виключно до компетенції суду. Це трудові спори про поновлення на роботі ... оплату за час вимушеного прогулу ... про відмову у прийнятті на роботу тощо» [1, 5].

У російській літературі зазначається, що справи про скасування нормативних правових актів належать до виключної судової підвідомчості і не можуть вирішуватися в третейських судах та інших позасудових юрисдикційних органах [2].

Поняттям, протилежним винятковій компетенції, є поняття альтернативної підвідомчості. С. М. Коссак зазначає, що альтернативна підвідомчість трудових справ має місце в тих випадках, коли один і той же трудовий спір може бути вирішено як судом, так і КТС. При альтернативній підвідомчості позивач вирішує на свій розсуд, до якого органу звертатися [1, 6].

Аналогічним чином Г. С. Волосатий визначає поняття виключної підвідомчості справ у цивільному процесі України: «Виключна юрисдикційність (підвідомчість) означає, що абсолютна більшість спорів, що виникають з цивільних, житлових, земельних, сімейних, трудових та інших матеріальних правовідносин, розглядаються виключно загальними судами та не можуть розглядатися іншими юрисдикційними органами» [3, 179].

Подібні підходи, як видно, акцентують увагу на розмежуванні справ за загальними критеріями між судовими та іншими юрисдикційними органами та не дозволяють встановити виключну категорію справ, прямо віднесених законодавцем до компетенції певного органу судової гілки влади в межах судової системи.

Для внесення ясності із цього питання доречно розмежувати поняття «виключна компетенція судових органів», з одного боку, та «виключна компетенція господарського, загального чи адміністративного суду» — з іншого.

Це має неабияке практичне значення. Наприклад, в Російській Федерації лунають пропозиції уніфікувати порядок розгляду спорів із приводу державної реєстрації та пов'язаних із ними процедур у судах та арбітражних судах. [4, 23]. Натомість проблема зовсім не полягає в необхідності уніфікації процедур розгляду справ у загальних та арбітражних (господарських) судах. Проблема більш ефективно могла би бути вирішена шляхом віднесення відповідних спорів до виняткової компетенції господарських (арбітражних) судів за аналогією із віднесенням до компетенції господарських судів в Україні корпоративних спорів.

Адже, як відомо, саме життя змусило законодавця зосередити у виключній компетенції господарських судів корпоративні спори, і відразу проблематика

рейдерства, яка переважним чином впливає з недосконалість судових процедур захисту порушеного права, пішла на спад.

Фахівцям в Україні також добре відомі проблеми встановлення підвідомчості у земельних спорах. І практика застосування положень Господарського процесуального кодексу (далі — ГПК), Цивільного процесуального кодексу (далі — ЦПК) та Кодексу адміністративного судочинства (далі — КАС) переважним чином стоїть на позиції вирішення земельних спорів у господарських судах та загальних судах відповідно за правилами ГПК та ЦПК, а не КАС, враховуючи те, що земельні правовідносини є відносинами власності, виникають із приводу захисту майнових прав та спору про право [5].

Натомість спори із приводу підвідомчості на цьому не припинилися, враховуючи ту обставину, що сучасні публічні спори теж виявляють певні ознаки спорів про право. А отже єдиним ефективним рішенням у цьому разі залишається запровадження виключної підвідомчості земельних спорів господарським та загальним (цивільним) судам залежно від суб'єктного складу сторін.

Аналогічним чином варто підтримати положення законопроекту 4078 від 18 лютого 2009 р. «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України та Кодексу адміністративного судочинства України» щодо викладення ст. 12 чинного ГПК у такій редакції: «Предметна підсудність справ господарським судам 1. Предметна підсудність господарських судів поширюється на справи зі спорів, що виникають у процесі організації та здійснення господарської діяльності між суб'єктами господарської діяльності, між цими суб'єктами та іншими учасниками відносин у сфері господарювання, а також на інші справи, пов'язані із здійсненням господарської та іншої економічної діяльності, в тому числі справи зі спорів, що виникають: 1) при створенні, державній реєстрації та припиненні суб'єктів господарської діяльності».

Тотожні положення передбачаються у проекті нового Господарського процесуального кодексу (реєстр № 2178 від 6 березня 2008 р.), автором якого є народний депутат Д. М. Притика (далі — ГПК Притики), а також у проекті Кодексу господарського судочинства (реєстр № 2777 від 16 липня 2008 р.), авторами якого є народні депутати В. А. Бондик, Б. В. Колесніков, Ю. А. Кармазин (далі — КГС).

Фактично це є розширенням виключної компетенції господарських судів України стосовно спорів у сфері державної реєстрації суб'єктів господарювання, у сфері ліцензування господарської (підприємницької) діяльності; при укладанні, зміні, розірванні та виконанні державних контрактів та інших угод про поставки продукції, виконання робіт та надання послуг для державних потреб; у сфері використання природних ресурсів суб'єктом господарювання; щодо захисту ділової репутації у сфері господарювання; щодо захисту економічної конкуренції; здійснення державного контролю та нагляду за господарською (підприємницькою) діяльністю; у процесі обігу цінних паперів; при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності та іноземного інвестування; при застосуванні адміністративно-господарських санкцій; у спорах про визнання недійсними актів щодо правил здійснення господарської (підприємницької) діяльності.

Натомість, у цьому разі мають бути зроблені певні зауваження.

По-перше, в абзаці першому ч. 1 пропонуваної ст. 12 ГПК йдеться про «інші справи, пов'язані із здійсненням господарської та іншої економічної діяльності» понад спори, «що виникають у процесі організації та здійснення господарської діяльності». Це є занадто широким складом відносин, що ускладнить розмежування компетенції судів. Виходячи з предмета правового регулювання господарської діяльності, визначені в ст. 1 Господарського кодексу такі «інші справи» не мають господарського характеру. Отже слова «інші справи, пов'язані із здійсненням господарської діяльності» доречно виключити.

По-друге, в п. 1 ч. 1 ст. 24 поняття «при створенні... суб'єктів господарської діяльності» є також занадто широким. Наприклад, утворення тимчасового рахунку в банківській установі для формування статутного капіталу теж є відносинами, що виникають при утворення суб'єкта господарювання. Натомість відповідні правовідносини цілком можуть бути витлумачені як такі, що випливають з договору банківського рахунку, а отже, є звичайними майновими відносинами, де цілком ймовірно можуть відбуватися відносини між громадянином та банківською установою, які є підвідомчими загальним судам.

Формулювання зазначеного положення законопроекту, на жаль, не дає можливості віднести до компетенції господарських судів внесення змін (підтвердження) до реєстраційних даних щодо цих осіб, реєстрації змін до установчих документів.

Отже, п. 1 ч. 1 пропонуваної редакції ст. 12 ГПК варто викласти у такій редакції: «При державній реєстрації юридичних осіб та фізичних осіб — підприємців, внесенні змін до реєстраційних даних, підтвердженні реєстраційних даних, реєстрації змін до установчих документів, припиненні юридичних осіб та припиненні діяльності фізичних осіб — підприємців незалежно від суб'єктного складу сторін спору».

Можна зробити й інші зауваження, які зумовлені необхідністю більш чіткого формулювання норм процесуального закону задля уникнення непорозумінь при подальшому їх застосуванні. Натомість подібні зауваження є, так би мовити, технічними та не можуть спотворити загальну ідею про розширення виключної компетенції господарських судів. Причому йдеться саме про виключну, а не загальну компетенцію господарських судів, адже звичайними критеріями суб'єктного складу чи характеру спору (публічний чи приватний) у цьому разі неможливо встановити централізований та одноманітний порядок розгляду відповідних спорів.

Ці висновки збігаються з думками російських процесуалістів, коли вони, наприклад І. І. Стрелкова, пропонують передбачити в Арбітражному процесуальному кодексі Російської Федерації положення про те, що окремі прямо вказані в законі категорії справ належать до виключної компетенції арбітражного суду і до переліку таких справ, поряд зі справами про неплатоспроможність (банкрутство), вказати справи про оскарження відмови у державній реєстрації чи ухилення від такої реєстрації у встановлений строк юридичної особи чи приватного підприємця; спори, що виникають з участі в господар-

ських товариствах, з членства у виробничих кооперативах (крім трудових спорів); спори, що виникають з вексельного обігу [6, 6–7].

Відповідно до ст. 368 проекту ГПК Притики запроваджується також виключна компетенція господарських судів України з розгляду справ за участю іноземних осіб. До таких справ належать справи:

1) у спорах щодо майна, що є державною власністю України, у тому числі у спорах, пов'язаних з приватизацією державного майна і примусовим відчуженням майна для державних потреб;

2) у спорах, предметом яких є нерухоме майно, якщо таке майно чи права на нього знаходяться на території України;

3) у спорах, пов'язаних з реєстрацією прав на результати інтелектуальної діяльності та видачею відповідних документів на них, якщо така реєстрація повинна бути на території України або на території України повинен бути виданий даний документ;

4) у спорах, пов'язаних із створенням чи припиненням в Україні юридичних осіб або фізичних осіб — підприємців, а також у спорах, пов'язаних з оспорюванням рішень органів цих юридичних осіб.

Ці положення також необхідно підтримати з огляду на те, що розгляд справ у господарських судах відбувається найбільш оперативно, що визначає зацікавленість іноземних інвесторів у чіткому встановленні стану правовідносин, поза довготривалих та неефективних судових розглядів.

Хоча сьогодні у нас є лише два спеціалізовані суди — господарський та адміністративний, необхідно є подальша спеціалізація, яка може відбуватися не лише шляхом утворення нових судових органів, але й, передусім, уточненням у межах усієї судової системи загальної юрисдикції виключної компетенції окремих судів із розгляду певних спорів.

До того ж у разі реалізації ідеї, закладеної в законопроекті «Про судоустрій» в частині утворення чотирьох спеціалізованих судів, цей підхід до спеціалізації набуде значення для всіх судів.

Зокрема, житлові спори мають становити виключну компетенцію загальних судів. Не випадково в ст. 12 чинного ГПК встановлюється, що господарським судам підвідомчі справи у спорах, що виникають при укладанні, зміні, розірванні і виконанні господарських договорів, у тому числі щодо приватизації майна, крім спорів про приватизацію державного житлового фонду.

Дійсно, як показує сьогоднішня практика реалізації законодавства про приватизацію, вирішення питань про законність приватизації об'єктів житлового призначення неможливо без врахування низки чинників, що обумовлюють право особи на житло та виникаючі у такому ракурсі складності із виселенням особи, врахуванням прав неповнолітніх осіб, неможливості застосування в цих відносинах комерційних підходів щодо визнання особи банкрутом тощо.

За подібного підходу інвестиційні спори, в тому числі щодо реалізації гарантій іноземних інвесторів та пільг підприємств з іноземними інвестиціями, мають бути віднесені до відання господарських судів. Те саме стосується сьогодні спорів щодо порушень антимонопольно-конкурентного законодавства.

В цьому контексті варто згадати думку В. В. Джуни щодо утворення спеціалізованих судів для розгляду справ про неспроможність, які пропонується утворити як окремі установи, але залишити в системі судів «розширеної господарської юрисдикції». За такої побудови апеляційною інстанцією для судів з розгляду справ про банкрутство запропоновано встановити апеляційний господарський суд, а касаційною інстанцією — відповідно [7, 239] Вищий господарський суд України.

Отже, на сучасному етапі розбудови судової системи України встановлення виключної компетенції тих чи інших судових органів з розгляду окремих категорій спорів є найпростішим, економічно найменш витратним, найбільш процедурно та процесуально забезпеченим способом спеціалізації судових органів. За умови розширення застосування категорії виключної компетенції багато в чому усувається необхідність в утворенні спеціалізованих судів. Шляхом встановлення виключної компетенції щодо розгляду земельних спорів, справ про банкрутство, корпоративних спорів, спорів у сфері використання промислової власності тощо фактично відбувається спеціалізація судових органів.

При цьому критерії для віднесення тих чи інших справ до відання адміністративних, господарських чи цивільних судів мають бути такими:

А. Передумова: необхідність утворення спеціалізованого судового органу з розгляду певної категорії спорів задля уніфікації їх розгляду, усунення зловживань, пов'язаних із незбіганням територіальної підсудності судів різних юрисдикцій, поділом єдиних за спрямованістю на захист порушеного права спорів на кілька позовних проваджень та виникаюче у такий спосіб затягування розгляду справ.

Б. Умови:

1) процесуальна відповідність спеціалізованого процесу потребам реальних учасників спору;

2) наявність організаційної структури суду, що збігається із виникаючою за таким віднесенням справ територіальною підсудністю, яка відповідає реальним потребам учасників спорів;

3) необхідність централізації та комплексного вирішення публічно-правових та приватно-правових вимог щодо певної категорії справ;

4) факт розгляду більшості відповідних спорів у певній системі спеціалізованих судів.

Література

1. Коссак С. М. Підвідомчість суду трудових спорів / С. М. Коссак. — Л. : Світ, 1998. — 24 с.
2. Темнов П. Некоторые проблемы определения института подведомственности юридических дел [Электронный ресурс] / Н. Темнов. — Режим доступа: http://www.law-n-life.ru/arch/108_Temnov.doc.
3. Гражданский процесс Украины : учебник / под ред. Ю.С. Червоного. — К. : Истина, 2006. — 400 с.
4. Бутнев В. В. Некоторые процессуальные проблемы защиты субъективных прав и интересов коммерческих организаций // Регламентация защиты субъективных прав в Основах гражданского законодательства : сб. науч. тр. — Ярославль, 1992. — С. 14–40.
5. Орбита власти не стосується. При здійсненні повноважень власника ділянки сільська рада с

- рівноправним суб'єктом відносин, відповідно спір має розглядатися в порядку господарського судочинства // Закон & Бізнес. — 2009. — № 8. — С. 14.
6. Стрелкова И. И. Подведомственность арбитражному суду дел по экономическим спорам и иных дел : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.15 / И. И. Стрелкова. — Екатеринбург, 2002. — 214 с.
 7. Джузь В. В. Інститут неспроможності: світовий досвід розвитку і особливості становлення в Україні : монографія / В. В. Джузь. — 2-ге вид., випр. і допов. — К. : Юрид. практика, 2006. — 384 с.

Анотація

Подцерковний О. П., Пироговський В. І. Перспективи розвитку виключної компетенції господарських судів. — Стаття.

У статті досліджуються напрями розвитку господарсько-процесуального законодавства з точки зору розширення виїаткової компетенції господарських судів. Визначаються різновиди господарських спорів, які містять публічно-правові і приватно-правові вимоги, а тому для забезпечення єдності їх розгляду необхідним є віднесення таких спорів до компетенції окремих судових органів. До спорів, які можуть у перспективі скласти виключну компетенцію господарських судів, віднесені земельні спори між суб'єктами господарювання, спори про легалізацію господарської діяльності, у сфері захисту іноземних інвестицій і деякі інші. Пазвані умови і передумови подібних законодавчих повел.

Ключові слова: виключна компетенція господарських судів, публічно-правові і приватно-правові вимоги, спори.

Summary

Podtserkovnyi O. P., Pyrogovskiy V. I. Prospects of the Exclusive Jurisdiction of Commercial Courts. — Article.

This article investigates the direction of economic procedural legislation in terms of expanding the exclusive jurisdiction of commercial courts. Specifying the kind of commercial litigation, which include public's law and private's legal claims, and therefore to ensure the unity of their consideration is necessary to assignment of such litigation to the jurisdiction of certain courts. For spores that have the potential to make the exclusive jurisdiction of commercial courts, charged land spores between economic entities, the spores about the legalization of economic activity, in the field of protection of foreign investments and some others. The conditions and prerequisites for such statutory novels are mentioned.

Keywords: exclusive jurisdiction of commercial courts, public law and private law claims, commercial litigation.

УДК 347.736

В. А. Бондик

СИСТЕМА ЗАХИСТУ ГАЛУЗЕЙ ЕКОНОМІКИ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ ПРО БАНКРУТСТВО

Закон України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» в його останній редакції від 30 червня 1999 р. [1] діє понад десять років. Його основним завданням у порівнянні з першою редакцією Закону України «Про банкрутство» від 14 травня 1992 р. було встановити механізм відновлення платоспроможності боржників, а не лише забезпечувати негативний вплив на їх діяльність шляхом застосування адміністративно-господарської санкції у формі розпродажу майна та ліквідації.